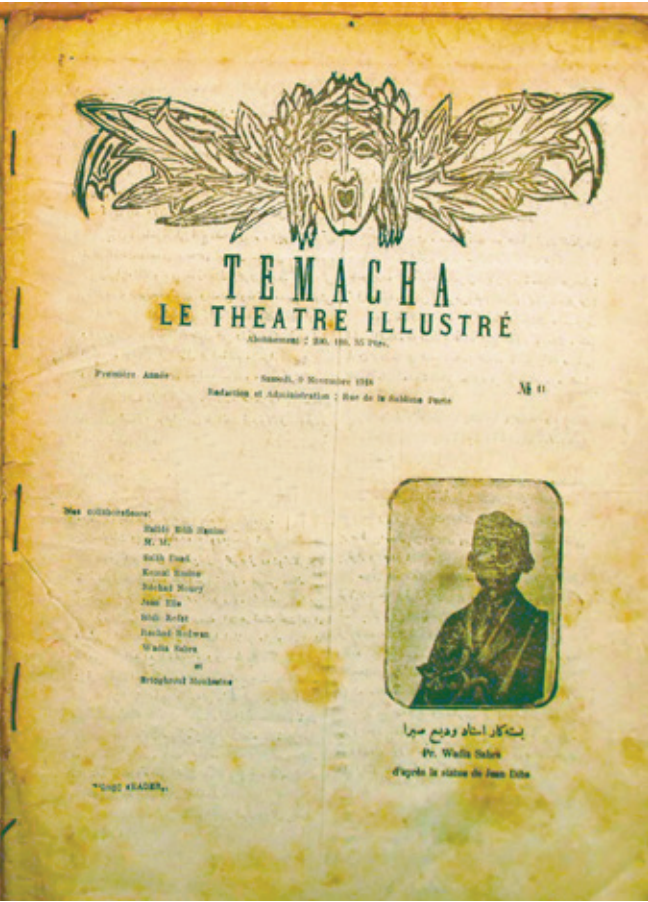

İlk Film Şeridinin Tartışmalı Hikâyesi

Mukadder Gezen
Ayşe Yılmaz

Bilim ve Sanat Vakfı tarafından yürütülen Türk Sineması Araştırmaları Projesi'nin ulaştığı dokümanlar anlatılabilecek sinema tarihini değiştirecek ve yeni tartışmalara olanak tanıyacak gibi görünüyor. Proje kapsamında kütüphanelerdeki Osmanlıca Süreli Yayınlar bölümleri taranıyor ve sinemayla alakalı makale ve haberler derleniyor. İşte bu taramalar sırasında projede araştırmacı olarak çalışan Mukadder Gezen'in, 30 Teşrinievvel 1334 (1918) tarihli *Temâşâ* mecmuasının 12. sayısında rastladığı bir film şeridinin ilgi çekici hikâyesini *Hayal Perdesi* okurlarıyla paylaşıyoruz. Orijinal belgeyi ve proje araştırmacısı Ayşe Yılmaz tarafından yapılan transkripsiyonunu yayınladığımız bu metin, *Temâşâ* adına derneğin faaliyetleri hakkında, Müdafaa-i Milliye Cemiyeti Reisi Salahaddin Âli Bey'e yazılan bir açık mektup. Daha niceleri arasından seçilen bu belge o günün sosyal ve ekonomik koşullarında sinema için yapılan masrafin entelektüel çevrelerce nasıl karşılandığı hakkında ipuçları taşı-

yor. Bundan sonraki sayılarda da *Hayal Perdesi*'nde benzer arşiv bulguları paylaşılmaya devam edilecek.

Mektup *Temâşâ* dergisinin önceki sayılarında sıklıkla yakındığı Müdafaa-i Milliye Cemiyeti'nin “fuzuli” harcamaları hakkında. Milli derneklerinin öncülerinden olan cemiyet -Milli Mücadele'ye hizmetlerinin dışında- bir hayır ve yardım kuruluşudur. Amaçları arasında milletin fikri seviyesini geliştirmek de bulunan cemiyet, faaliyetleri için türlü vesilelerde halktan bağış toplamaktadır. Hatta *Temâşâ*'nın iddiasına göre bunu zaman zaman “cebren” yapmaktadır.

İşte bu Müdafaa-i Milliye Cemiyeti “ne idüğü belirsiz” şeylerin birbirine eklen-

mesiyle bir film şeridi imal eder. Belgelere göre bu hâlihazırda ülkemizin ilk milli şerididir. İstanbul'da o günkü şartlar göz önünde bulundurulduğunda, bir sinema şeridi yapmak, bir şeridin yapılması üzerine düşünmek bile oldukça zordur. Bunun için önce bir atölye kurulmalı ve bir film şeridi oluşturabilmek içinse üzerinde bir yıla yakın çalışılmalıdır. Müdafaa-i Milliye Cemiyeti ise bu sıkıntılara hiç girişmeden birçok farklı parçayı birleştirerek şeritler üretme yolunu tutar. Yoksul halktan toplanan paralarla böyle “beyhude” bir harcamanın yapılması bir sinema ve tiyatro mecmuası olan *Temâşâ* tarafından oldukça sert bir dille eleştirir. Cemiyet hakkındaki görüşlerini müteaddit kereler dile getiren mecmuanın bu “sû-i icrâât”a engel olmak için, cemiyetin pek muhterem reisi Saltanat Hanedanı'ndan Salahaddin Âli Bey'e durumu arz etmekten başka seçeneği kalmamış gibi görünmektedir.

نەدرسکوزشاد بک، اقدیلر سز تیاروی نطن ایتدیکنز
قدر بیلیمورسکنز . شیمدی به قدر یادقمرکز بو ادعا به کافی
شاهددر . بلکه برکون سزه - آرتق بکلر چکلیکنز دبه چکلر ،
بو بحق تکلیفی ایشیتهدن ترک موقع بیوریکنز ، دیناسه ...
بونی یا بایله جک قدر جواتمردلک کوستره چکلرینه امینیسکنز؟

کمال امین

دارالبدایع شمدی به قدر قبول ایتدیکی اثرلر میدانددر .
قوله تیاروسنده بیله اوینامه سه نزل ایدلیه جک مسخره اقلرله
دولودر . اگر بومؤسه هیئت ادبیه نك مال داتیسی اولسه یدی ،
برشی سویله مکه هیچ حقمر اولمازدی ، فقط حکومت عاندی
مصارف نك شهراماتی و معارف بودجه سندن جیقمه سی اعتبارله
بوتون ملنك حقیدر . فضولی تساط و کیف مایشاتصرقلردن
قورنارله لیدر .

داماد حضرت شهریارى صلاح‌الدین عالی بک افندی به

فقط سوزله ، لانه دکل ، براهین ودلائله ، دیمشک .
آردن همان همان ایکی آیه یقین بر مدت کجیدیکی انشاده جمعیت
یدی سنه نك مملکت خدمتک (!!!) حسابی قونقره سنده
ورم جککن کوز بویامق قیلندن اولارق بر طساقم فضله
لشرطانه قالشدی . وذات عالیبرنی ده بوندن سکرده دوام
ایدجک اولان سؤاجرا آت آلت ایتمک قیلندن اولارق ریاسته
انتخاب ایتدی .

بشقه خصوصاً بایبیلان شیرلی وظیفه من و صلاحیت مزدن
خارج بولدیقمز ایچون براقرق بالکنز سینه ما مسئله سنده کی
سؤامالاتی دولایسیله « جمعیت » نظر صرده مهم موقفنده در .
سزه اولان عمومی حرمت و اعتماد بیله جمعیتک ماشیسنده کی
سؤاجراآت واستعمالاتی قولای قولای سیله ، معش اولدیقم
سولرسه ک بالکنز « تماشا » به دکل بتون ملته ترجان اولمش
اولورز .

بنام علیه ذات عالیبرندن خلق نظرند بکده ای برشهرته
صاحب اولیان مؤسسه مذکور به ایدیلجک خدمتک آرد سنده
اولاشیمدی به قدر بایبیلان سؤاستعمالات و اجراآت میبیلرندن
مؤسسه بی تطهیر ایلمکی اعاده نام و حیثیت تقطه سندن الزم عد
ایتدیکنز ایچون استرحام ایدبورز .

بو خصوصاً کی ادعا و اصرار منی براهین ودلائله هر
زمان ایچون اثبات ایتمک اوزره « تماشا » امرکز آماده در .
و آمحق شیمدی به قدر وجود جمعیتده بارینسان میقربولرک
تطهیرندن سوکره درک خاندان سلطنته منسوب ذات عالیبری
کی کزیده بر شخصیتک ریاستده بولندی نزل واشراق عد
اولتاز .

« تماشا » مدافعه ملیه جمعیتی رئیس صفتیله بو کون ذات
عالیرینه خطاباً آئیده کی سعالرلی درج ایدبور :

مدافعه ملیه جمعیتک بک غریب اولان قونقره سی عقد
اولورکن « تماشا » مدافعه سینه ما شریدرلی دولایسیله جیتله
حال مغالفتده ایدی .

مجموعه مزک آئی و طقوز ، اون نومرولو نسخه لری بو
مخالفتک اسبابی نظر عالیبرینه عیان بر سورتده تشریح
ایدجکی ایچون بوراده ذکر ایتمکدن صرف نظر ایتمک . مع مافی
ایکی گله ابله تلخیص ایتمک لازم کلبسه دیمشک که : جمعیتک
آج و جیلاق اهلایردن هر ظهور ایدن فرصتله طولادینی بارلر
بتون شمدی به قدر اولدینی کی ، سره سره صرف ایدیلور ،
وصرف اولنان بارلره بر محل آنایرکی الکزومسز واک بپوده
ایشلره کیریشیلور . بو جهلدن اولق اوزره « سینه ما » شریدی
یایمق کی وسیله لره اهلایردن ، بمضاده جیرآ ، آلتان بارلر ،
صورغوسز ، سؤالسز ، دادنا سواقعه آتیلرجه سینه داغلیور .

بزبونک اوکنه کجیمک ایچون مدافعه ملیه ریاسته خطاباً آجی
بر مکتوب نشر ایدرک مقصد منی سویله ممشک . سکوت
بکلورورک ، چونکه جمعیتک حتی افواه ناسده هر وسیله ایله
دولاشان سؤاجراآت بتون عریانلجک کوز اوکنده طورورکن
بو سینه ما مسئله سنده کی خطایا ، چوجقلم بیله نظر دفتندن
قاجازکن بالکس ، بیلیمورز نه کی . رساقق دولایسیله ، تهدید ،
تأدیب ایدله من ایچون ال آلتندن تشبیه تاده بولنیور و بزده
آجیقجه اون نومرولو نسخه مزده درج ایتدیکنز معاند
غازی بر مکتوب کوندریلور . مکتوبی نشر و مطالعاتی آتیه
علاوه ایتدیکنز انشاده « جمعیت آرتق اهالی به کزلی قالمش
اولان بومشله ده حق قرأتق ایتتورسه بزى تکذیب ایستین

Dâmâd-ı Hazret-i Şehriyârî Salahaddin Âli Beyefendi'ye,

“Temâşâ” Müdâfa‘a-i Milliye Cemiyeti Reisi sıfatıyla bugün zât-ı âlilerine hitâben âtidedi satırları derc ediyor:

Müdâfa‘a-i Milliye Cemiyeti'nin pek garip olan kongresi akd olunurken “Temâşâ” Müdâfa‘a sinema şerîhleri dolayısıyla cemiyetle hâl-i muhâlefette idi.

Mecmû‘amızın altı ve dokuz, on numaralı nüshaları bu muhâlefetin esbâbını nazar-ı âlilerine ayân bir sûrette teşrih edeceği için burada zikretmekten sarf-ı nazar ettik. Ma‘mâfih iki kelime ile telhîs edilmek lâzım gelirse demistik ki: Cemiyetin aç ve çıplak ahâlimizden her zuhûr eden fırsatla topladığı paralar bütün şimdiye kadar olduğu gibi, sere serpe sarf ediliyor, ve sarf olunan paralara bir mahal aranırken en lüzûmsuz ve en beyhûde işlere giriliyor. Bu cümleden olmak üzere “sinema” şerîdi yapmak gibi vesilelerle ahâliden, bazen de cehren, alınan paralar, sorgusuz, sualsiz, âdeta sokağa atılırcasına dağılıyor. Biz bunun önüne geçmek için Müdâfa‘a-i Milliye Riyâsetine hitâben açık bir mektup neşrederek maksadımızı söylemiştik. Sükût bekliyorduk, çünkü cemiyetin hatta efvâh-ı nâsda her vesîleyle dolaşan sû-i icrââtı bütün üryanlığıyla göz önünde dururken ve bu sinema meselesindeki hatâyâ, çocukların bile nazar-ı dikkatinden kaçmazken bilakis, bilmiyoruz ne gibi bir sâik dolayısıyla, tehdîd, te'dîb edilmemiz için el altından teşebbüsâtta bulunuluyor ve bize de açıkça on numaralı nüshamızda derc ettiğimiz manâdan ârî bir mektup gönderiliyor. Mektubu neşr ve mütâlâ‘âtımızı âtine ilâve ettiğimiz esnâda “cemiyet artık ahâlîye gizli kalmamış olan bu meselede hak kazanmak istiyorsa bizi tekzîb etsin fakat sözle lâfla değil, berâhîn ve delâille” demistik. Aradan hemen hemen iki aya yakın bir müddet geçtiği esnâda cemiyet yedi senelik memlekete hizmetinin (!!!) hesâbını kongresinde verecekken göz boyamak kabîlinden olarak bir takım fazla teşrifâta kalkıştı. Ve zât-ı âlilerini de bundan sonra da devam edecek olan sû-i icrââta âlet etmek kabîlinden olarak riyâsete intihâb etti.

Başka husûsâtta yapılan şeyleri vazîfemiz ve salâhiyetimizden hâric bulduğumuz için bırakarak yalnız sinema meselesindeki sû-i mu‘amelâtı dolayısıyla “cemiyet” nazarımızda müttehim mevki'indedir. Size olan umûmî hürmet ve itimât bile cemiyetin mâzîsindeki sû-i icrâât ve isti'mâlâtı kolay kolay silememiş olduğunu söylersek yalnız “Temâşâ”ya değil bütün millete tercümân olmuş oluruz.

Binâen-aleyh zât-ı âlilerinden halk nazarında pek de iyi bir şöhrete sâhip olmayan müessesesi-i mezkûreye edilecek hizmetler arasında evvelâ şimdiye kadar yapılan sû-i isti'mâlât ve icrâât müsebbiblerinden müesseseyi tathîr eylemeyi îade-i nâm ve haysiyet noktasından elzem addettiğimiz için istirhâm ediyoruz.

Bu husûstaki iddia ve ısrarımızı berâhîn ve delâille her zaman için ispat etmek üzere “Temâşâ” emrinize âmâdedir. Ve ancak şimdiye kadar vücûd-ı cemiyette barınan mikropların tathîrinden sonradır ki hânedân-ı saltanâta mensûb zât-ı âlileri gibi güzîde bir şahsiyetin riyâsetinde bulunması tenezzül ve iştirâk addolunmaz.